

DİL NEDİR?

Dil en basit tarifiyle bir iletişim aracıdır. İnsanlar arasındaki ilişkilerde kullanılan jestler, mimikler, el, kol, yüz ve vücut hareketleri de toplumdan topluma az değişen anlatım ayrılıklarına rağmen, yine basit iletişim araçlarıdır. Bunların yanında renkler, çiçekler, çeşitli işaretler sembolik anlamlar taşır ve toplumdan topluma farklılık gösterir.

Genel anlamda iletişim “bir bilginin, bir düşüncenin, bir duygunun ilkel ya da gelişmiş araçlar yardımıyla bir yerden bir başka yere, bir zihinden başka bir zihne aktarılması” olayıdır. Ancak, insanlar arasındaki anlaşmayı sağlayan en gelişmiş iletişim aracı dildir.

Dil kavramı; felsefe, psikoloji, insan bilimi(antropoloji) gibi farklı bilimsel disiplinlere göre ele alınıp sınırlandırılabilir. Konumuz ise şekillenerek anlam yüklenmiş seslere dayanan dildir. Gerçekten dil ağzımızdan çıkan üç beş sestense ibaret de değildir. Bu açıdan bakıldığında kelime ve şekilden kurulmuş olan dil, ayrıntılara inildikçe; insan, toplum, ulus ve kültür açısından çok yönlü ve derin anlamlar ve sistem olarak karşımıza çıkar.

Prof. Dr. Muharrem Ergin dil ile ilgili en kapsamlı tanımını şöyle yapmıştır: “ Dil insanlar arası anlaşmayı sağlayan tabii bir araç, kendi kanunları içinde yaşayan ve gelişen canlı bir varlık, milleti birleştiren koruyan ve onun ortak malı olan sosyal bir kurum, seslerden örölmüş muhteşem bir yapı, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış gizli antlaşmalar sistemi, seslerden örölmüş içtimai bir müessesedir”

Dilin Özellikleri:

1. Dil, duygu düşünce ve zekânın göstergesidir.

İnsanı, diğer varlıklardan ayıran en önemli özelliği düşünmesi ve düşündüklerini aktarmasıdır. Duygu, düşünce, zekâ insanı insan yapan öğelerdir. İnsanın iç dünyasıyla, dış dünyası arasındaki bağı kuran unsur dildir. Düşünen, duygulanan ve hayal kuran insan bunları söz ile dışa vurur. İnsanın kendisini dışa aktarmasında en iyi anlatım aracı dildir.

İnsan dil yeteneğiyle donatılmış olarak doğar; bu yeteneğini zaman içinde öğrenir ve geliştirir. Yeni doğmuş bir çocuğun taklitle başlayan sözcükleri öğrenme döneminden, kavramlar kafasında yer ettikçe dil bilinçli bir öğrenmeye dönüşür.

Eğer insan bu yeteneğiyle donatılmış olarak var olmasaydı öteki insanlarla bir arada olma yani toplum oluşturma; bilimde, sanatta, teknikte oluşan gelişmelerin ve bunları kuşaklara aktarmaları da mümkün olmazdı. Yani insanın dünyadaki değerini ve yerini belirleyen unsur dildir.

“İnsan konuştuğu için mi düşünür, düşündüğü için mi konuşur?”, “Dil mi öncedir, yoksa düşünce mi?” gibi sorular yüzyıllardır tartışılmış ve konuya bilimsel bir çözüm getirilememiştir. Eflatun(M.Ö 427-347), Leibniz(1646-1717), Wilhem Von Humbolt(1767-1835) gibi düşünürlerin görüşlerini bilmek gerekir.

Eflatun; “Düşünme sessiz bir konuşmadır.” derken dile öncelik tanır. Ancak sağır ve dilsizler arasında yapılan araştırmalardan anlaşılmıştır ki; insanda zihin işlemlerinin kurulmasında zihin etkinliğinin de rolünün önemli olduğu kabul edilmektedir.

Dil ile düşünce arasında sıkı bir bağ vardır. Bu iki kavram birbirinden ayrılmaz parçalardır. Dil düşüncenin kabıdır, kalıbıdır. Dil, düşünceyi somutlaştırır. Somutlaşmayan düşünce, düşünce değildir. Düşüncenin, düşünce değerini taşıyabilmesi için söz haline gelmesi gerekir. Biz ancak düşüncelerimizi dil kalıplarına yani sözcüklere ve cümlelere dökerek başkalarına aktarabiliriz. Dilde karşılığı olmayan bir şeyin insan düşüncesinde de karşılığı yoktur. Dille karşılığı olmayan bir varlığın veya durumun insan düşüncesinde de olmaması çok doğaldır. “Dil düşüncenin evidir.” ifadesi bize düşüncenin varlığını sürdürmesinin; ancak dil ile mümkün olduğunu gösterir.

Dilin diğerk görevi de duyguları ifade etmesi; yani ruhsal işlevidir. İnsan, üzüntüyü, acıyı, mutluluğı dil aracılığıyla başkalarıyla paylaşır; dolayısıyla dil düşüncenin ürünü olduğı kadar duygunun da ürünüdür.

Buradan çıkaracağıımız sonuç insan duygularını düşüncelerini ve zekâsını dil sayesinde ortaya koyar ve dil sayesinde aktarır.

2. Dil canlı bir varlıktır, doğaldır.

Dilin canlı bir varlığa benzediği görüşü, 19. yüzyıl Alman dilbilimcilerden August Schileicher (1821-1868) tarafından ortaya atılmıştır. Ancak, bu benzetmenin yetersiz olduğu dili biyolojik canlılara benzemediği, yine 19. yüzyıl Alman dilcilerden Johannes Schimidt (1843-1901) tarafından iddia edilmiştir. Bu dil, bilimci söz konusu iddianın benzetmeden öteye gitmediğini öne sürmüştür. Dilin daima insana bağlı olması, toplumun içerisinde yaşaması, varlığını insanla beraber sürdürmesi, bağımsız bir organizmaya sahip olmaması, biyolojik değil de sosyal ve ruhsal duruma göre şekillenmesi Schimidt'ın görüşünü desteklemektedir. Dilin canlı varlıklar gibi yaşayıp gelişmediğini, dilde sadece gelişme ve değişmelerin olduğunu bugün bütün dil bilimciler tarafından kabul görmektedir

Dil kalıplaşmış, değişmez, durgun bir yapıya değil; sürekli hareketli bir varlığa sahiptir. Kendi yapısını, işleyişini, özelliklerini; sosyal, tarihi, kültürel şekillenmelere bağlı olarak zaman içinde değiştirir, geliştirir ve kendini yeniler. Dildeki süreklilik ve hareketlilik onun canlı bir varlık olarak görülmesine sebep olmuştur.

Dilin canlılığı toplumun canlılığı ile özdeştir. İnsan toplulukları tarafından kullanıldığı sürece dil canlı, kullanılmayan dil ölüdür.

Dil; bir ürün değil, etkinliktir. Eğer bir ürün olsaydı, bir kere oluştuktan sonra bir daha hiç değişmemesi gerekirdi. Dildeki ses, yapı, anlam ve cümle düzeyinde görülen değişmeler ve gelişmeler insan eli tarafından değil de dilin tarihi akışı içinde, aynı canlılar gibi bünyelerine uygun şartlar içinde yaşayabiliyor ve gelişebiliyorsa; dil de kendi yapısına ve bünyesine uygun şartlar içinde gelişir, kendi doğal şartlarına uymayanları da çıkarıp atar. Tarih boyunca oluşan değişmeler ve gelişmeler sebebiyle, dillerin tarihlerinde de birbirinden farklı dönemler ortaya çıkmıştır. Türk Edebiyatının; Eski Türkçe döneminden bugün kullandığımız Türkiye Türkçesi dönemine kadar geçirdiği aşamalar; dönemlerin arasındaki farklılık, bunun göstergesidir.

Orhun Abidelerini incelediğimizde bugün kullandığımız çekim eklerinin yerine farklı eklerin kullanıldığını görüyoruz. Bugün kullandığımız **–ecek/-acak** eki yerine ; **–taçı/teçi** ortaç eki kişi zamirlerini alarak gelecek zaman görevini karşılar. **“Ölteçi sen= Öleceksin** gibi.

Bunun yanı sıra VIII. yüzyılda kullanılan sözcüklerin bir çoğunun bugün kullanılmaması ya da değişmesi dilin canlı olduğunun göstergesidir. (**edgü>iyi, yabız>yavuz, yagı>düşman, budun>ulus, ilgerü>doğu, sab>söz**)

Atasözlerimize baktığımızda da bu değişikliği görüyoruz:

Yazın batıglansa kışın sevnür. = Yazın çalışan kışın sevinir.

**Bilmiş yek bilmedhük kişiden yeg. = Tanınmış şeytan, tanınmadık
adamdan daha iyidir.**

Böri konşısın yimes. = Kurt bile dostuna kötülük etmez.

Bu değişiklik sadece dilin sesleri, ekleri ve söz varlığı için geçerli değildir. Yüzyıllar önce canlı yaşayan dillerden olan Sümerce, Hititçe, Aramca gibi diller, zaman içerisinde söz varlıklarını kaybederek ölü diller durumuna düşmüşlerdir. Bu dillerin varlıklarını da arkeolojik kazılardan elde ettiğimiz bulgulardan anlıyoruz.

3. Dilin kendine özgü yasaları vardır.

Her dilde geçerli olan kurallar ve yasalar vardır. Dil sistemli bir yapıya sahiptir. Hangi dil olursa olsun, dili oluşturan unsurlar belirli bir sistem içinde yana yana gelirler. Bu unsurlar, dil adını verdiğimiz bütünü oluştururlar. Ses kalıpları içine yerleştirdiğimiz sözler dilin bütünü oluşturmaz. Bu sözcüklerin anlamı, yani duygu ve düşünce haline gelebilmesi ancak dil bilgisi kurallarıyla gerçekleşebilir.

Türkçenin sondan eklemeli bir dil olması; yeni sözcükler oluştururken ya da sözcükleri çekime sokarken kök de bir değişiklik olmaz. İngilizcede ise kök değişir. Bazı durumlarda kök ile oluşan sözcük arasındaki benzerlik, birkaç sesi geçmez.

Türkçenin sondan eklemeli bir dil olması; yeni sözcükler oluştururken ya da sözcükleri çekime sokarken kök de bir değişiklik olmaz. İngilizcede ise kök değişir. Bazı durumlarda kök ile oluşan sözcük arasındaki benzerlik, birkaç sesi geçmez.

Git-(i)yor-um

Go went gone

Kök sabit

Türkçede çokluk anlamı **-lar/-ler** çoğul ekleriyle yapılırken, İngilizcede çokluk-s/es ekleriyle yapılır. Arapçada ise bu çoğul kalıplarıyla yapılmaktadır.

kitap+lar

book+s

kütüb

Dil kuralları dilin hayatını ve gidişini düzenler. Bu kurallar, o dilin tarihi gelişiminden, kendi yapısından, işleyişindeki özelliklerinden ve o dili konuşan bireylerin dil anlayışından ortaya çıkar. Dili başıboş bir varlık olmaktan kurtaran, dili yaşama ve gelişme şartlarını ortak bir düzene bağlayan bu ölçülerdir.

4. Dil sosyal bir varlığa sahiptir. Ortaklıktır, ulusaldır.

Dil bir topluluğu toplum yapan, toplumları ayakta tutan ve toplumların devamını sağlayan sosyal bir kurumdur. Dil insanın iç dünyasıyla dış dünyası arasında bağlantı kuran bir araç olduğundan; insan düşünce ve duygularını konuşma yoluyla diğer insanlara aktarabildiğinden, dilin var olabilmesi ve varlığını sürdürmesi ancak insan topluluklarına bağlıdır. Dili toplumdan ayrı bir varlık olarak değerlendiren, ondan ayrı bir olguymuş gibi düşünemeyiz. Dil toplumla birlikte yaşayıp geliştiği için topluma bağlıdır.

Dilin yani konuşmanın gerçekleşmesi en az iki kişinin varlığıyla oluşur. Eğer insanlar topluluk halinde yaşamasaydılar, dile ihtiyaç duymazlardı. Kişilerin; duygularda, düşüncelerde ve belirli konularda birleşmeleri için yani anlaşması, dil sayesinde gerçekleşir. Dil insana insan olma özelliği kazandırırken, toplumsal bir varlık olmasını sağlayarak toplum dediğimiz yapıyı meydana getirir. En küçük topluluk birimi ailenin ya da en büyük topluluk birimi olan ulusun oluşabilmesi dilin varlığıyla mümkündür.

Dil, kişinin isteğine bağlı değildir. Kişi istese de istemese de dilin baskısı altındadır. Dil kurallarını kendine göre uygulayamaz, ses kalıplarına döktüğümüz sözcükleri kendi isteğine göre değiştiremez. Dil, ancak kullanıldığı alanda kendi iradesine bağlıdır. Kişi kendini ifade ederken kullanacağı sözcüğü kendi isteğine göre seçer. Dil toplumsal bir kurumdur, söz ise kişiseldir. Ancak kişi sözünü seçme özgürlüğüne sahiptir. Eğer kişi duygularını, düşüncelerini, hayallerini dinleyene doğru olarak aktarmak istiyorsa, dinleyenin bildiği sözcüklere göre seçmelidir. Kişisel değiştirmeler ya da yenileşmeler toplum tarafından benimsenirse dilin malı olur.

Dil; toplumun bütün bireyleri tarafından kullanıldığı için genel, toplumdaki bireyler tarafından belirli kurallara göre oluşturulduğu için sistemli ve insanların dünden bugüne getirdiği için sürekli dir. İnsanlık, dünden bugüne, bugünden yarına dilin aracılığı ile tarihi bir varlık olmaktadır.

5. Dil gizli antlaşmalar sistemidir.

Dil toplumdan topluma farklılık gösterir. Duygu, düşünce ve zeka bütün insanlarda ortak olmasına rağmen, evrendeki varlıkları ve olayları karşılayacak sözcükler bütün insanlarda aynı değildir. Evrendeki varlıkların ve hareketlerin değişik kavimlerce farklı ses kalıplarına dökmeleri ve evreni farklı bir biçimde isimlendirmelerinin sebebi ise bilinmemektedir.

Canlı ve cansız varlıkları, olayları karşılayan sözcüklerin birbiriyle ilişkileri ve düşünceleri anlatmak için yapılan sözcüklerin sırası, bir toplumun bir ulusun kendi aralarında gizli bir antlaşma, sözleşme yaptıklarını gösterir. Türk toplumunda biçimlenen **göz** kavramı **g,ö,z** seslerinin birleşmesinden oluşmuştur. Bu sözcük Arapçada **çeşm** **ç,e,ş,m**; İngilizcede **eye**, **e,y,e**; Fransızcada **oeil** **o,e,i,l**; Almandada ise **auge** **a,u,g,e** ses kalıplarına dökülmüştür. Görüldüğü gibi bu farklılık sadece sözcükleri oluştururken değil, cümle kuruluşlarında da karşımıza çıkmaktadır.

Dilin gizli antlaşmalar sistemi olduğunu kanıtlayacak bir çok veriye rastlıyoruz. Her ne kadar, dil bütün insanlar için söz konusu olsa da; onu konuşan ve yazan farklı toplumlarda çeşitli etkenler nedeniyle değişik bir biçimde karşımıza çıkar. Değişik coğrafi çevrelerde, iklim şartlarında yaşayan topluluklarında dilleri birbirinden farklılık gösterir. Araplarda deveyle ilgili, Türklerde atla ilgili, Eskimolarda kar ile ilgili sözcüklerin çokça bulunması bunun bir göstergesidir. Eski Türkçe metinler incelendiğinde at ve madencilikle ilgili kelimeler bulunması ya da genellikle eyleme dayalı sözcüklerin kullanılması (yap, et, kalk vs.) göçebe bir toplum olmanın etkisi olarak karşımıza çıkar.

Bütün bunlar dillerin; toplumların duygu ve düşünce tarzına, sosyal durumlarına, bulundukları yerlere, iklim şartlarına, tarihi geçmişlerine, inançlarına, zaman içinde uğradıkları değişmelere, gelişmelere ve iletişimin azlığından kaynaklanan; şekil ve işleyiş bakımından farklı biçimlenmişlerdir. Dillerin yani Türkçeyle İngilizcenin, Arapçayla Çincenin, Fransızcayla Japoncanın birbirinden farklı olması dilin değişik toplumlara göre değişik biçimler almasından kaynaklanır.